ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ MARCO DARMON

της 12ης Δεκεμβρίου 1990 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Το Sozialgericht Stuttgart υπέβαλε προς το Δικαστήριο ένα προδικαστικό ερώτημα με το οποίο ζητείται, κατ' ουσίαν, να εξεταστεί κατά πόσον συμβιβάζεται με τα άρθρα 48 και 51 της Συνθήκης ΕΟΚ η απώλεια ορισμένων πλεονεκτημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως που συνεπάγεται η αντικατάσταση των διεθνών διμερών συμβάσεων που είχαν συναφθεί μεταξύ κρατών μελών με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου [1].

2. Ας μου επιτραπούν ορισμένες διευκρινίσεις σχετικές με τη διαφορά της κύριας δίκης. Ο Rönfeldt, Γερμανός υπήκοος που γεννήθηκε το 1924, σήμερα κάτοικος Γερμανίας, κατέβαλε εισφορές στον γερμανικό φορέα ασφαλίσεως γήρατος από το 1941 έως το 1957, κατόπιν δε εργάστηκε στη Δανία έως το 1971, περίοδο κατά την οποία κατέβαλε εισφορές στο δανικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως πριν επιστρέψει στη Γερμανία όπου υπήχθη σε σύστημα υποχρεωτικής κοινωνικής ασφαλίσεως.

3. Όπως προκύπτει από τη δικογραφία, η γερμανοδανική σύμβαση περί κοινωνικής ασφαλίσεως, της 14ης Αυγούστου 1953, προέβλεπε ότι οι Γερμανοί υπήκοοι που εργάστηκαν στη Δανία μπορούν να ζητήσουν, *όσον αφορά τον υπολογισμό* της χορηγουμένης στη Γερμανία συντάξεως γήρατος, τον συνυπολογισμό των περιόδων που συμπλήρωσαν στη Δανία μέχρι του ορίου των δεκαπέντε ετών.

4. Το άρθρο 45 του κανονισμού 1408/71 επιτάσσει στους οικείους φορείς των κρατών μελών να λαμβάνουν υπόψη όλες τις περιόδους εργασίας που συμπληρώθηκαν σε διάφορα κράτη μέλη προκειμένου να καθοριστεί εάν ο εργαζόμενος έχει αποκτήσει δικαίωμα συντάξεως. Το άρθρο 46 του ιδίου κανονισμού προβλέπει αναλογικό επιμερισμό της χορηγουμένης από κάθε κράτος μέλος συντάξεως ανάλογα με τον χρόνο εργασίας που συμπληρώθηκε πράγματι υπό τη νομοθεσία του κάθε κράτους.

5. Πρέπει, επίσης, να τονιστεί ότι στο άρθρο 6 του κανονισμού 1408/71 ορίζεται ότι ο κανονισμός αντικαθιστά, στο πλαίσιο του προσωπικού και του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής του, οποιαδήποτε σύμβαση κοινωνικής ασφαλίσεως που έχει συναφθεί μεταξύ δύο ή περισσοτέρων κρατών.

6. Στη διαφορά της κύριας δίκης, ο γερμανικός φορέας κοινωνικής ασφαλίσεως, ο οποίος δεν αμφισβητεί προφανώς την ανάγκη να ληφθούν υπόψη οι περίοδοι που συμπλήρωσε ο Rönfeldt στη Δανία προκειμένου να καθοριστεί εάν έχει αποκτήσει δικαίωμα συντάξεως, αρνείται, αντιθέτως, να υπολογίσει το ποσό της συντάξεως που θα χορηγηθεί στη Γερμανία λαμβάνοντας υπόψη τις εν λόγω περιόδους. Υποστηρίζει ότι η σύνταξη που πρόκειται να χορηγηθεί στον ενδιαφερόμενο πρέπει να υπολογιστεί κατ' αναλογία εκείνων μόνο των περιόδων κατά τη διάρκεια των οποίων κατέβαλε εισφορές στη Γερμανία.

7. Η ηλικία συνταξιοδοτήσεως δεν είναι όμοια στη Δανία και στη Γερμανία. Στο πρώτο από

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

1 — Κανονισμός της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 73).

τα εν λόγω κράτη, ως ηλικία συνταξιοδοτήσεως έχει ορισθεί το 67ο έτος, ενώ στο δεύτερο το 65ο με δυνατότητα πρόωρης συνταξιοδοτήσεως στο 63ο έτος της ηλικίας. Κατά συνέπεια, κατά τον αρμόδιο γερμανικό φορέα, ο Rönfeldt δικαιούται να λάβει γερμανική σύνταξη ανάλογη της περιόδου κατά την οποία εργάστηκε στη χώρα αυτή. Δεν θα λάβει, όμως, σύνταξη από τους αρμόδιους φορείς της Δανίας παρά μόνο εφόσον συμπληρώσει την ηλικία των εξήντα επτά ετών.

8. Κατά της συνεπείας αυτής ακριβώς στρέφεται με την προσφυγή του ο Rönfeldt. Με το ερώτημα που υπέβαλε το επιληφθέν δικαστήριο τίθεται το ζήτημα του ενδεχομένου ασυμβιβάστου με τα άρθρα 48 και 51 του κανονισμού 1408/71 της σχετικής εθνικής νομοθεσίας. Ωστόσο, πρέπει να εξεταστεί το σκεπτικό της αποφάσεώς του προκειμένου να κατανοηθούν εκείνα ακριβώς τα ζητήματα επί των οποίων το εθνικό δικαστήριο ζητεί να αποφανθεί το Δικαστήριο. Από την ανάγνωση της Διατάξεως παραπομπής διαφαίνονται δύο χωριστά ζητήματα που απασχολούν το Sozialgericht. Πρώτον, ζητεί από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει το άρθρο 94 του κανονισμού 1408/71, ιδίως ως προς το αν τα παλαιά συνταξιοδοτικά δικαιώματα που είχαν κτηθεί πριν από την προσχώρηση ενός κράτους μέλους στην Κοινότητα διέπονται από την ασφαλιστική νομοθεσία του κράτους απασχολήσεως ή του κράτους καταγωγής, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι τα κράτη μέλη έχουν καθορίσει διαφορετικά όρια ηλικίας για τη χορήγηση συντάξεως. Δεύτερον, το παραπέμπον δικαστήριο διατυπώνει αμφιβολίες ως προς το κύρος, λαμβανομένων υπόψη των αρχών της προστασίας της ιδιοκτησίας και της ελεύθερης κυκλοφορίας, των διατάξεων εκείνων που καθορίζουν διαφορετικά όρια ηλικίας για τη χορήγηση των παροχών στο πλαίσιο του προβλεπομένου από τον νόμο συστήματος ασφαλίσεως γήρατος.

9. Σε ό,τι αφορά την ερμηνεία του άρθρου 94 του κανονισμού 1408/71, εμπίπτει ο ενδιαφερόμενος στο πεδίο εφαρμογής της διατάξεως αυτής; Ως προς την απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν χωρεί, κατά τη γνώμη μου, καμία αμφιβολία. Πράγματι, στο άρθρο 94, εδάφιο 2, ορίζεται ρητώς: « Κάθε περίοδος ασφαλίσεως, καθώς και, κατά περίπτωση, κάθε περίοδος απασχολήσεως ή κατοικίας, η οποία πραγματοποιήθηκε υπό τη νομοθεσία κράτους μέλους προ της 1ης Οκτωβρίου 1972 ή προ της ημερομηνίας εφαρμογής του παρόντος κανονισμού στο έδαφος του κράτους μέλους αυτού λαμβάνεται υπόψη για τον προσδιορισμό των δικαιωμάτων που γεννώνται σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος κανονισμού. » Κατά συνέπεια, με σαφήνεια συνάγεται από τη διάταξη αυτή ότι οι περιόδοι ασφαλίσεως που πραγματοποιήθηκαν υπό τη δανική νομοθεσία πριν από την ημερομηνία εφαρμογής του κανονισμού επί του εδάφους του Βασιλείου της Δανίας πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τη θεμελίωση συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας.

10. Το άρθρο 45 του κανονισμού καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο ο αρμόδιος φορέας οφείλει να λαμβάνει υπόψη του τις περιόδους εισφοράς που συμπληρώθηκαν υπό τη δανική νομοθεσία, ως εάν επρόκειτο για περιόδους που συμπληρώθηκαν στη Γερμανία, για την *κτήση δικαιώματος συντάξεως*. Αντιθέτως, για τον υπολογισμό του *ύψους της συντάξεως*, το άρθρο 46 προβλέπει ότι αυτή καθορίζεται από τον εκάστοτε αρμόδιο φορέα ανάλογα με τη διάρκεια των περιόδων ασφαλίσεως ή κατοικίας που συμπληρώθηκαν υπό τη νομοθεσία που ο φορέας αυτός εφαρμόζει.

11. Συγκεκριμένα, στην παρούσα υπόθεση, ο γερμανικός φορέας κοινωνικής ασφαλίσεως είναι υποχρεωμένος να λάβει υπόψη του τις περιόδους ασφαλίσεως που πραγματοποιήθηκαν στη Δανία προκειμένου να αποφανθεί εάν ο ενδιαφερόμενος έχει αποκτήσει δικαίωμα συντάξεως στη Γερμανία, χωρίς ωστόσο να υποχρεούται να τις λάβει υπόψη του προκειμένου να υπολογίσει το ύψος της συντάξεως, καθόσον το ύψος της συντάξεως καθορίζεται, στη Γερμανία, βάσει εκείνων μόνο των περιόδων που συμπληρώθηκαν υπό τη γερμανική νομοθεσία.

12. Ως προς τη διαφορά μεταξύ της δανικής και της γερμανικής νομοθεσίας σχετικά με την ηλικία συνταξιοδοτήσεως, πρέπει να τονιστεί ότι στη νομολογία του Δικαστηρίου παγίως υπογραμμίζεται ότι ο κανονισμός 1408/71 « δεν έχει διαμορφώσει ένα κοινό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, αλλά αφήνει άθικτα τα διάφορα εθνικά συστήματα, ο δε κανονισμός αυτός έχει ως μοναδικό σκοπό να διασφαλίσει τον συντονισμό αυτών των εθνικών συστημάτων » [2], καθώς και ότι « το άρθρο 51 επιτρέπει να εξακολουθούν να υφίστανται διαφορές μεταξύ των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως των κρατών μελών και, κατά συνέπεια, μεταξύ των δικαιωμάτων των προσώπων που εργάζονται σ' αυτά. Επομένως, οι ουσιαστικές και διαδικαστικές διαφορές μεταξύ των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως κάθε κράτους μέλους και, κατ' επέκταση, μεταξύ των προσώπων που εργάζονται σ' αυτά δεν θίγονται από το άρθρο 51 της Συνθήκης » [3]. Όπως σαφώς συνάγεται από τις εν λόγω νομολογιακές αρχές, ενδεχόμενες διαφορές ως προς την ηλικία συνταξιοδοτήσεως σε καμία περίπτωση δεν αντιβαίνουν προς τις διατάξεις της Συνθήκης περί κοινωνικής ασφαλίσεως των εργαζομένων, οι οποίες δεν αποσκοπούν στην εναρμόνιση αλλά στον συντονισμό των διατάξεων των εθνικών νομοθεσιών.

13. Ωστόσο, με τα ερωτήματα του Sozialgericht τίθεται εμμέσως το ζήτημα του κύρους του κανονισμού 1408/71, καθόσον ο εν λόγω κανονισμός, αντικαθιστώντας τις διεθνείς συμβάσεις που είχαν συνάψει μεταξύ τους τα κράτη μέλη, αποτελεί, ενδεχομένως, προσβολή του δικαιώματος ιδιοκτησίας και του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας, καθόσον η κατάσταση του Rönfeldt διαμορφώνεται κατά τρόπο λιγότερο ευνοϊκό υπό το κράτος του εν λόγω κανονισμού από ό,τι εάν είχε εφαρμογή η γερμανοδανική σύμβαση.

14. Πρέπει, πρώτον, να παρατηρηθεί ότι η εφαρμογή του άρθρου 6 του κανονισμού 1408/71, κατά το οποίο ο εν λόγω κανονισμός αντικαθιστά τις συμβάσεις κοινωνικής ασφαλίσεως που προϋπήρχαν μεταξύ κρατών μελών, κρίθηκε αναγκαία από το Δικαστήριο ακόμα και στην περίπτωση κατά την οποία η κατάσταση που θα προέκυπτε θα ήταν δυσμενέστερη για τον συγκεκριμένο εργαζόμενο [4]. Δεν υπάρχει, κατά συνέπεια, καμία αμφιβολία ως προς τη σημασία αυτής της διατάξεως.

15. Η συνέπεια αυτή, ωστόσο, συμβιβάζεται με τις αρχές της ελεύθερης κυκλοφορίας και της προστασίας του δικαιώματος ιδιοκτησίας, που προβάλλει το Sozialgericht;

16. Το ζήτημα της προστασίας του δικαιώματος ιδιοκτησίας δεν απαιτεί, κατά τη γνώμη μου, παρά μια σύντομη ανάλυση. Πράγματι, η κατάσταση ενός προσώπου που αναμένει την επέλευση του κινδύνου του γήρατος δεν μπορεί, σε καμία περίπτωση, να εξομοιωθεί με την κατάσταση προσώπου που κατέχει περιουσιακά στοιχεία. Θα μπορούσαν ίσως να ανακύψουν ζητήματα ως προς τη νομική φύση της καταστάσεως του προσώπου εκείνου το οποίο, *έχοντας ήδη λάβει σύνταξη λόγω γήρατος,* πλήττεται από τροποποιήσεις όπως αυτή που επέφερε η εφαρμογή του κανονισμού 1408/71. Εν πάση περιπτώσει, στην παρούσα περίπτωση η εφαρμογή της εν λόγω διατάξεως δεν έχει τέτοιες επιπτώσεις.

17. Το ενδεχόμενο προσβολής του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας απαιτεί περισσότερο εκτενείς παρατηρήσεις. Αναμφίβολα αποτελεί συνέπεια της εφαρμογής του άρθρου 6 του κανονισμού 1408/71 η απώλεια πλεονεκτημάτων που παρείχαν στους εργαζομένους διεθνείς συμβάσεις που είχαν συναφθεί μεταξύ κρατών μελών. Θα μπορούσε, ίσως, να εξεταστεί το ενδεχόμενο εφαρμογής στην περίπτωση αυτή των αρχών που το Δικαστήριο διατύπωσε στην απόφαση του Petroni [5], στην

2 — Απόφαση της 5ης Ιουλίου 1988, Borowitz, σκέψη 23 (21/87, Συλλογή 1988, σ. 3715)· βλ. επίσης αποφάσεις της 12ης Ιουλίου 1979, Brunori (266/78, Rec. 1979, σ. 2705 της 12ης Ιουνίου 1980, Laterza (733/79, Rec. 1980, σ. 1915), και της 9ης Ιουλίου 1980, Gravina (807/79, Rec. 1980, σ. 2205).

3 — Απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 1986, Pinna, σκέψη 20 (41/84, Συλλογή 1986, σ. 1).

4 — Απόφαση της 7ης Ιουνίου 1973, Walder (32/72, Rec. 1973, σ. 599).

5 — Απόφαση της 21ης Οκτωβρίου 1975 (24/75, Rec. 1975, σ. 1149).

οποία αποφάνθηκε ότι ο εν λόγω κανονισμός είναι άκυρος ως προς τις διατάξεις του εκείνες που συνεπάγονται για τους εργαζομένους απώλεια πλεονεκτημάτων στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως που τους παρείχε, εν πάση περιπτώσει, η νομοθεσία ενός μόνο κράτους μέλους.

18. Όσον και αν ένας τέτοιος παραλληλισμός φαίνεται, εκ πρώτης όψεως, ως εύλογος, νομίζω ότι δεν ευσταθεί στην παρούσα περίπτωση. Αφενός μεν, στην απόφαση Walder [6] το Δικαστήριο τόνισε ότι η αντικατάσταση των υφισταμένων διεθνών συμβάσεων με τον κανονισμό 1408/71 είναι υποχρεωτική ακόμα και στην περίπτωση κατά την οποία οι συνέπειές της για τους εργαζομένους είναι λιγότερο ευνοϊκές, χωρίς να διατυπώσει κανέναν υπαινιγμό βάσει του οποίου θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι, κατά το Δικαστήριο, οι συνέπειες αυτές θέτουν υπό αμφισβήτηση το κύρος του κανονισμού. Εξάλλου, και κυρίως, υπάρχει ουσιαστική διαφορά μεταξύ της περιπτώσεως εκείνης κατά την οποία η εφαρμογή του κανονισμού συνεπάγεται τη διαμόρφωση μιας λιγότερο ευνοϊκής για τον εργαζόμενο καταστάσεως σε σχέση με την κατάσταση που θα διαμορφωνόταν από την εφαρμογή της εθνικής και μόνο νομοθεσίας και της περιπτώσεως κατά την οποία η εφαρμογή του κανονισμού διαμορφώνει μία λιγότερο ευνοϊκή για τον εργαζόμενο κατάσταση από εκείνη που θα προέκυπτε από την εφαρμογή διεθνούς συμβάσεως.

19. Πράγματι, στην πρώτη περίπτωση οι εργαζόμενοι που ασκούν το δικαίωμά τους για ελεύθερη κυκλοφορία περιέρχονται σε δυσμενέστερη θέση σε σχέση με την κατάσταση που θα είχε διαμορφωθεί γι' αυτούς από την εφαρμογή της εθνικής τους και μόνο νομοθεσίας. Στην περίπτωση αυτή, « δεν θίγεται ο σκοπός των άρθρων 48 έως 51 εάν λόγω της ασκήσεως του δικαιώματός τους για ελεύθερη κυκλοφορία » [7], οι εργαζόμενοι περιέρχονται σε κατάσταση λιγότερο ευνοϊκή από εκείνη στην οποία θα είχαν περιέλθει εάν δεν είχαν ασκήσει το δικαίωμά τους αυτό.

20. Αντιθέτως, στη δεύτερη περίπτωση, η μη εφαρμογή της διεθνούς συμβάσεως δεν έχει ως αποτέλεσμα τη δυσμενέστερη μεταχείριση του εργαζομένου ο οποίος άσκησε το δικαίωμά του για ελεύθερη κυκλοφορία σε σχέση με την κατάσταση στην οποία θα είχε περιέλθει εάν είχε υπαχθεί στις διατάξεις της εθνικής του και μόνο νομοθεσίας. Συγκεκριμένα, τα δικαιώματά του δεν θα ήταν λιγότερα από εκείνα που θα είχε αποκτήσει εκ της εφαρμογής της εθνικής του και μόνο νομοθεσίας. Όπως ορθώς υπογραμμίζει η Επιτροπή, στην παρούσα υπόθεση, δεν αφαιρείται δικαίωμα επί παροχής που θα είχε αποκτήσει ο προσφεύγων από την εφαρμογή των διατάξεων της εθνικής του νομοθεσίας.

21. Κατά συνέπεια, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι:

« 1) Όλες οι περίοδοι ασφαλίσεως που έχουν συμπληρωθεί στο Βασίλειο της Δανίας πριν από την ημερομηνία εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τον καθορισμό των δικαιωμάτων που αποκτώνται κατά τις διατάξεις του εν λόγω κανονισμού.

2) Από την εξέταση του άρθρου 6 του κανονισμού 1408/71 δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να επηρεάσει το κύρος του. »

6 — Υπόθεση 32/72, προαναφερθείσα.

7 — Υπόθεση 24/75, προαναφερθείσα.